

XLIV. mezinárodní konference archeologie středověku

V Kulturním a společenském středisku „Střelnice“ v Českém Těšíně se ve dnech 17.–21. září 2012 konala XLIV. mezinárodní konference archeologie středověku, pořádaná Archeologickým ústavem AV ČR v Brně a Muzeem Těšínska. Ústřední téma konference znělo „Hmotná kultura českých zemí 10.–13. století v středoevropských souvislostech“, prezentovány však byly i příspěvky týkající se mladších období.

Konferenci se účastnilo sto pět odborníků z Čech, Slovenska, Polska a Ukrajiny. Zaznělo celkem padesát jedna referátů a bylo prezentováno dvacet posterů v panelové diskuzi.

Konferenci začala slavnostními projevy organizátorů, pak následovaly hlavní referáty. Nejdříve promluvil prof. PhDr. Z. Měřínský, CSc., o hmotné kultuře doby hradištní na Moravě a PhDr. L. Poláček, CSc., o vývoji mikulčické aglomerace, pak PhDr. R. Procházka, CSc., o dřevěných předmětech z počátku 11. století z Přerova. Dále následovalo souhrnné pojednání Mgr. P. Žákovského o nálezích mečů 12. a 13. století z území Moravy, pak doc. PhDr. P. Kouřil, CSc., a Mgr. J. Gryc seznámili přítomné se stavem výzkumu mladohradištní keramiky z hradišť v českém Slezsku. Tento blok byl uzavřen Mgr. J. Gryc a Mgr. Z. Jagoszc-Zarzyc-kou, které představily aktuální stav výzkumu těšínského hradu, významné raně středověké lokality v místě konání konference.

Hmotné kultuře raného středověku se věnovaly PhDr. I. Boháčová, Ph.D., která pojednala o synchronizaci nálezů z nejvýznamnějších českých hradišť, PhDr. N. Profantová informovala o vývoji šperku v 10. století v Čechách, PhDr. A. Bartošková se zabývala významem obolu mrtvých pro dataci archeologických pramenů. Z příspěvků o problematice sídel vyšších vrstev vzbudil diskuzi referát Mgr. M. Jakubčinové a Mgr. T. Vanglové o vnitřní zástavbě hradiska Bojná I – Valy. Zajímavé informace o pozdněhradištních dvorcích a jejich zázemí předložil Mgr. D. Zimola a kol. o výzkumu Starého Města u Telče a Mgr. J. Hlas a M. Zezula o výzkumu v Holasovicích. O výzkumu hradů pojednal prof. PhDr. T. Durdík, DrSc., který pohovořil o používání termínu „motte“, doc. Ing. PhDr. M. Plaček podal zprávu o svém výzkumu opevněných sídel na ostrově Kós a prof. dr. hab. K. Jaworski promluvil o používání hradisek raného středověku v následujícím období. Církevní archeologii se věnovali prof. PhDr. P. Sommer, CSc., který se zamyslel nad možnostmi interpretace hmotné církevní kultury, PhDr. B. Nechvátal, CSc., jenž se zabýval revizním výzkumem baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě a PhDr. J. Labuda, CSc., který představil výzkum hradní kaple na Starém městě v Bánské Štiavnici. Středověké vesnici byly věnovány příspěvky doc. PhDr. P. Vařeky, Ph.D., o vesnickém domu a PhDr. T. Klíra, Ph.D., a kol. o záchranném výzkumu zaniklé vsi Spindelbach v Krušných horách. Mgr. L. Holata a doc. PhDr. P. Vařeka, Ph.D., vzbudili svou prezentací o problematice sídlišť z mladšího raného a vrcholného středověku v lesním prostředí diskuzi týkající se datace těchto lokalit. O aktuální problematice právní úpravy archeologického dědictví promluvil JUDr. Jiří Varhaník. Z ostatních referátů jmenujme pojednání Mgr. A. Gołębiowské-Tobiasz o hrobových stélách a inventáři Polovců a Bc. J. Mikulíka a Mgr. Z. Schenka o výzkumu bratrského sboru a kostela sv. Marka v Přerově, místa působení J. A. Komenského.

Jako tradičně byly v programu konference i společenský večer a exkurze, která se konala ve středu 19. září. Účastníci exkurze navštívili hradisko v Cieszyně (rotunda, věž), muzeum v Polském Těšíně, kostel sv. Stanislava a hradisko ve Starém Bílsku a hradisko v Chotěbuzi-Podoboře.

XLIV. konference archeologie středověku přinesla množství příspěvků týkajících se různých témat výzkumu nejen raného středověku, ale i bohatou diskuzi. Závěr konference byl zastíněn nečekaným úmrtím T. Durdíka.

Stanislav Vohryzek

Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr. Zostavili Juraj Šedivý a Tatiana Štefanovičová. Slovar: Bratislava 2012, 607 stran, barevné a čiernobíle ilustrácie v textu, DVD príloha. ISBN 978-80-556-0330-8.

Ačkoli hlavní město Slovenska, Bratislava, nepatří mezi ta města, jejichž celkové zpracování dějinného vývoje by bylo v minulosti opomíjeno (připomeňme zejména iniciativu Dariny Lehotské už z 60. let minulého století, opakovanou pak ještě v 80. letech, kdy ovšem plánované vydávání vícesvazkových dějin města přerušila „sametová revoluce“), je pro historickou obec velmi vítané, že se v současnosti realizuje vydávání tzv. velkých dějin tohoto města, rozvržené na celkem pět svazků. Čtenářům se tak nyní dostává do rukou první díl, zaměřený na dlouhé období od charakteristiky prvotních forem osídlení v tomto geograficky významném prostoru, určeném soutokem dvou řek, až po zformování se podmínek pro institucionalizaci středověkého města právě někdy na přelomu 12. a 13. století, kde zatím výklad končí.

Jak je už z prvního pohledu zřejmé, jde o publikaci velmi výpravnou, odpovídající vysokému standardu publikací vydávaných prestižním nakladatelstvím Slovar. Jeden z hlavních editorů publikace, Juraj Šedivý, naznačuje v úvodu, jaká shoda okolností vedla právě k výběru tohoto nakladatelství a také ke vzniku občanského sdružení Historia Posoniensis, které od roku 2008 sdružuje sestavovatele jednotlivých plánovaných svazků velkých dějin města a jež následně, za účelem odpovídající finanční základny pro realizaci náročného projektu, uzavřelo smlouvu s městem Bratislava a Muzeem města Bratislavy. Stejně tak je na první pohled patrné, že se k přípravě prvního svazku spojilo více než třicet převážně slovenských autorů (po jednom rovněž z České republiky – Libor Petr –, Maďarska – László Veszprémy – a z Rakouska – Herwig Wolfram), přičemž jejich stručné profesní charakteristiky, uvedené na závěr svazku, vypovídají o tom, že jde – vzhledem k širokému časovému rozvržení svazku – o specialisty různých profesí (historiky, archeology, antropology, přírodovědce atd.), zastupující více badatelských generací. Z řad archeologů je pak i druhá editorka svazku, Tatiana Štefanovičová.

Nápadité rovněž je, že editoři jednotlivých proponovaných svazků nevyužívají jen současného jména hlavního města Slovenska, ale pro jednotlivé svazky volí jako určující ten název města, který ve zkoumaném období převažoval (v podtitulu prvního svazku tedy Brezalauspurc, pro středověké město od začátku 13. století do začátku 16. století označení Posonium, pro období do konce 18. století, kdy šlo v důsledku osmanského vpádu o hlavní město habsburských Uher, název Pressburg, v následném období do vytvoření ČSR pro multinárodní společenství alternativní označení Pressburg, Pozsony i Prešporok a konečně od roku 1919 do konce 20. století jediný adekvátní název Bratislava). Z tohoto náčrtu je jisté také evidentní, že časové rozložení svazků „nekopíruje“ klasickou dějinnou periodizaci, ale přednostně respektuje zlomové etapy ve vývoji města, respektive území, na němž se rozkládá. V úvodu je rovněž naznačeno, s jakými metodickými problémy se autoři museli vyrovnávat. Kromě zmíněných potíží s adekvátním přepisem (a mnohdy bohužel i s dnešní lokalizací) v pramenech uváděných toponym to byla rovněž stávající nejednotnost v používání odborných termínů (časný či raný středověk, vhodnost využití „křesťanské éry“ při udávání letopočtu) a nejednotnost v přepisu cizích jmen (německých, latinských či případně i z jiných jazyků a adekvátnost jejich slovenského skloňování). Sestavovatelé se jistě vhodně kloní u osobních jmen ke slovakizaci křesťanských jmen, zatímco u příjmení a přízvisek se rozhodují pro dobově nejfrekventovanější (respektive standardizovanou) podobu, což v opodstatněných případech, jak bylo naznačeno u samotného jména Bratislava, platí i u geografických názvů. Podobně i u etnonym se upřednostňuje podoba doložená v dobových pramenech (neuzivá se tedy označení „staří Maďaři“ či neadekvátní pojmenování Mongolů jako Tataři apod.).

Ještě náročnější ovšem bylo vyjasnění celkové koncepce vícesvazkových dějin Bratislavy. Jak naznačuje úvod, cílem editorů bylo připravit moderně strukturované dílo z oblasti urbánní historie, které by se snažilo alespoň do jisté míry oprostít od vžitých modelů při přípravě děl podobného zaměření. Tak zatímco nebylo na jedné straně možné rezignovat na tzv. událostní dějiny a zhodnocení stávající historiografie, na straně druhé si sestavovatelé svazků vytyčili za úkol nepodávat v uvozujičích kapitolách jen popisně přírodní charakteristiku území, ale snažili se primárně zaměřit na ekologické momenty, totiž vztah životního prostředí a na něm se formujících sídlištních útvarů. Novum má také představovat tzv. tematická analýza, v rámci níž se chtějí autoři soustředit na vybrané fenomény (skupinové identity, role ženy a rodiny, výroby a obchodu, výtvarný a hudební projev, nové kontexty